

Nr 44.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående revision av alkoholistlagstiftningen, m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 310, som behandlats av andra lagutskottet, ha herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå hemställt,

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning och förslag till en sådan revision av alkoholistlagstiftningen och av bestämmelserna angående alkoholistvården;

att bestämmelserna i sina praktiska verkningar ge uttryck för åsikten, att en alkoholist är en sjuk människa, i behov av vård;

att de möjliggöra en differentiering av alkoholisterna, så att varje enskild erhåller den behandling som just hans fall kräver;

att alkoholistanstalterna erhålla den organisation och utrustning som be-
tingas av en sådan alkoholistlagstiftning;

att de bestämmelser, som avse att utgöra ett rättsskydd för alkoholisterna, göras till föremål för en översyn, samt

att Kungl. Maj:t utan att avvakta den begärda utredningens resultat ur stadgarna för alkoholistanstalterna avlägsnar bestämmelserna om prygel och övriga brutala disciplinbestämmelser, som ha karaktär av plågsamma och hälsovådliga straff».

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Efter remiss ha till utskottet inkommit yttranden över motionen från socialstyrelsen, nykterhetsnämndernas riksförbund och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund. Det av socialstyrelsen avgivna yttrandet finnes såsom bilaga fogat till detta utlåtande. *Nykterhetsnämndernas riksförbund* har i sitt yttrande anført, att, ehuru förbundet ej kunde dela den uppfattning, som motionärerna hyste angående den nuvarande alkoholistvården i landet, förbundet, i likhet med övriga målsmän inom socialvården, vore fullt medvetet om behovet av en grundlig översyn av densamma. Önskan härom hade ävenledes vid olika tillfällen framförts av förbundet. Det skulle därför väcka tillfredsställelse hos alla, som vore verksamma inom alkoholistvården, därest motionen kunde föranleda beslut av riksdagen om skrivelse till Konungen med anhållan om en sakkunnigutredning i frågan. *Sveriges nykterhetsvän-*

ners landsförbund har anfört, att, när den samhälleliga nykterhetsvården enligt förbundets mening vore i behov av översyn och reformering förbundet icke hade något att erinra mot motionärernas utredningsyrkande. Landsförbundet kunde dock icke annat än delvis åberopa de av motionärerna anförda skälen för en dylik utredning, vilket sammanhänge med att ifrågavarande motion i vissa avseenden innehölle missuppfattningar eller felaktigheter. Dessutom ville landsförbundet anföra, att frågan om samhällets alkoholistvård enligt förbundets mening hade så intimt sammanhang med utformningen av den svenska nykterhetslagstiftningen i övrigt, att denna vård icke lämpligen borde bliva föremål för en fristående utredning utan upptagas i samband med den av föregående års riksdag begärda, förutsättningslösa utredningen av hela vår alkohollagstiftning.

De grundläggande bestämmelserna om nykterhetsvård och alkoholistvård återfinnas i *lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag)*. Vissa närmare bestämmelser rörande alkoholistvården lämnas i kungörelsen den 27 maj 1932 (nr 215). Stadga för statens tvångsarbetsanstalter och i samband med dem anordnade alkoholistanstalter är utfärdad den 23 december 1920 (nr 945).

De jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 april 1943 inom finansdepartementet lillkallade sakkunniga för utredning angående orsakerna till försämringen i nykterhetstillståndet (*nykterhetsutredningen*) ha den 7 februari 1944 avlämnat betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren (SOU 1944: 3). De sakkunnigas huvuduppgift var att klarlägga orsakerna till den under krigsåren inträdda ökningen av spritmissbruket. Till fullgörande av detta uppdrag ha de framlagt en ingående statistisk-sociologisk utredning, som med bilagor omfattar större delen av betänkandet. Mot bakgrunden av denna utredning ha de sakkunniga därjämte framlagt ett flertal förslag till åtgärder för motverkande av den inträdda försämringen i nykterhetstillståndet.

Utredningen har varit föremål för sedvanlig remissbehandling.

Vid övervägande av de åtgärder, som i dagens läge kunde erfordras för vinnande av ett bättre nykterhetstillstånd, har utredningen ansett en effektivisering av åtgärderna mot de mer eller mindre kroniska alkoholmissbrukarna påkallad. Utredningen har därvid framlagt förslag dels om en utvidgning av gällande alkoholistlag, dels om vissa nya former för vården av alkoholister, dels ock om vissa åtgärder för effektivisering av nykterhetsnämndsverksamheten. De föreslagna ändringarna av alkoholistlagen avse främst att möjliggöra en mera effektiv nykterhetsvård beträffande ungdomliga alkoholmissbrukare. Utredningens förslag beträffande formerna för alkoholistvården avse dels en förkortning av tiderna för internering å alkoholistanstalt, dels prövning av en alternativ vårdform, nämligen inackordering hos lämplig familj på landsbygden. I båda fallen har åsyftats behandling av mindre svårartade fall. Systemet med korttidsinternering bör enligt utredningens me-

ning helst prövas på en särskild anstalt. De av utredningen föreslagna åtgärderna för effektivisering av nykterhetsnämndsverksamheten innefatta dels en vidgning av statens bidrag till främjande av de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet, dels en utbyggnad av länsnykterhetsnämnderna.

Nykterhetsutredningens förslag har berörts i propositionen nr 259 till innevarande års riksdag angående vissa anslag till nykterhetsvården. Föredraganden, statsrådet Rubbestad, har däri anfört, att förslag om ytterligare ändringar i alkoholistlagen framlagts under remissbehandlingen av nykterhetsutredningens förslag. En prövning av de ifrågasatta olika lagändringarna, vilka lämpligen borde upptagas till behandling i ett sammanhang, skulle emellertid draga ut på tiden. Då förslag i ämnet dessutom förutsatte remiss till lagrådet, hade statsrådet av tidsskäl icke ansett lämpligt att söka för årets riksdag framlägga förslag till ändringar i alkoholistlagen.

I skrivelse den 28 juni 1943 (nr 455) har *riksdagen* i anledning av väckta motioner hos Kungl. Maj:t anhållit om en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Riksdagens justitieombudsman har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 december 1943 hemställt om vissa ändringar i mildrande riktning av de i stadgan för statens tvångsarbetsanstalter och i samband med dem anordnade alkoholistanstalter upptagna bestämmelserna angående disciplinstraff (se J.O:s ämbetsberättelse 1944 s. 187 o. f.).

Vid *innevarande års riksdag* har i de likalydande motionerna I: 107 av herr Franzon och herr Karlsson, Gottfrid, samt II: 241 av herr Ekdahl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av alkoholistvårdsproblemen.

Första kammarens andra tillfälliga utskott yttrade i sitt utlåtande nr 3 i anledning av motionen I: 107:

I motionen har framhållits behovet av en förbättring utav alkoholistvården i landet. Av den i ärendet förebragta utredningen har också på ett övertygande sätt bestyrkts, att förhållandena på detta område icke äro tillfredsställande. Sålunda torde alkoholistvården bliva lidande på att det för närvarande i stor omfattning saknas möjligheter att bereda alkoholisterna sådan specialvård, som är betingad av den särskilt ur medicinsk synpunkt förefintliga artskillnaden mellan olika fall. Överhuvud taget synas de medicinska synpunkterna på alkoholistvården icke vunnit tillräckligt beaktande. En brist är även att — såsom socialstyrelsen påpekat — någon undervisning i alkoholistvård icke ingår i läkarutbildningen. Med hänsyn till vikten ur vårdsynpunkt av att de innersta orsakerna till alkoholismen klarläggas och då denna fråga icke torde vara av vetenskapen till fullo löst, får utskottet vidare understryka betydelsen av att den vetenskapliga forskningen på området lämnas tillfälle att genom nya rön öka insikten om hithörande problem.

Då alkoholistvården sålunda obestridligen måste anses vara i behov av en förbättring, får utskottet tillstyrka en utredning i ämnet, därvid här ovan an-

givna synpunkter torde vinna beaktande. Särskilt torde böra övervägas inrättandet av en sådan specialanstalt för alkoholister, som av motionärerna och socialstyrelsen ifrågasatts, med uppgift icke blott att bereda vård åt vissa slag av alkoholister utan även att vara en diagnostisk central för hela alkoholistanstaltsvården jämte en central för vetenskaplig forskning och klinisk undervisning i fråga om alkoholsjukdomarna. Tilläggas må, att utskottet icke förbisett, att stora kostnader kunna komma att bli förenade med en omläggning av alkoholistvården i enlighet med vad här ovan ifrågasatts. Därest en förbättring av denna vård kan komma till stånd och om till nyttigt arbete i samhällets tjänst kunna räddas människor, som eljest skulle ligga samhället eller anhöriga till last, synes emellertid det allmänna icke böra undandraga sig de härmed förenade utgifterna.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning snarast möjligt av alkoholistvårdsproblemen.

I sitt utlåtande, nr 6, i anledning av motionen II: 241 anförde andra kammarens andra tillfälliga utskott:

Utskottet instämmer i de i motionen framförda synpunkterna, som av de hörda myndigheterna bestyrkts. Det bör enligt utskottets mening kunna avsevärt förbättra alkoholistvården, om orsakerna till alkoholismen bättre klarläggas såväl i allmänhet som i det enskilda fallet. Ävenså synes en genomförd differentiering av klientelet kunna leda till bättre och mera lämpad vård. En utredning synes därför utskottet motiverad. På denna bör då även ankomma att överväga i vilken utsträckning centralisering bör förekomma och i vad mån läkarutbildningen bör förbättras. Utskottet får alltså hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning snarast möjligt av alkoholistvårdsproblemen.

Berörda utlåtanden godkändes av respektive kamrar, varefter riksdagskrivelse i ärendet avläts den 13 maj 1944, nr 246.

Utskottet.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, har riksdagen föregående år i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Vidare har innevarande års riksdag hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning snarast möjligt av alkoholistvårdsproblemen. Vissa ändringar i alkoholistlagstiftningen ha föreslagits i ett av den s. k. nykterhetsutredningen den 7 februari 1944 avgivet betänkande. Under remissbehandlingen av detta betänkande ha förslag om ytterligare ändringar i alkoholistlagen framställts. Vad särskilt angår de i motionen omförmälda bestämmelserna om disciplinstraff för å vissa alkoholistanstalter intagna personer ha förslag till ändringar däri framlagts av riksdagens justitieombudsman i skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 december 1943.

Av vad nu sagts framgår, att de i motionen berörda frågorna utan någon ytterligare framställning från riksdagen till Kungl. Maj:t torde komma att bli föremål för närmare undersökning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 maj 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Löfvander, Olof Carlsson, Mannerskantz, Roos**, *Hage* och *Nils Elowsson**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Ryberg, Hermansson**, *von Seth*, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund och *Jansson* i Hällefors*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom beslut den 11 februari 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över motionen nr 310 i andra kammaren angående revision av alkoholistlagstiftningen m. m. Med anledning härav får socialstyrelsen anföra följande.

I motionen påtalas inledningsvis, att det saknas en officiell statistik rörande förbättringsfrekvensen bland anstaltsvårdade alkoholmissbrukare. Anledningen till att man inom alkoholistvården icke ägnat större intresse åt upprättandet av dylik statistik är följande.

Hela antalet alkoholmissbrukare, som falla under alkoholistlagen och äro föremål för ingripande av nykterhetsnämnd, kan uppskattas till mer än 10 000. Härav utgör anstaltsklientelet endast en jämförelsevis ringa del, för närvarande omkring 1 700. Huvudparten av nämndfallen få sålunda kännning blott av alkoholistlagens hjälpåtgärder. Den viktigaste hjälpåtgärden är övervakningen, vilken i korthet innebär att alkoholmissbrukaren står under noggrann tillsyn av nykterhetsnämnden. Innan övervakning kommer till stånd i ett visst fall, bör nykterhetsnämnden ha haft personlig kontakt med missbrukaren och därvid allvarligt och eftertryckligt ha klarlagt för denne hans allvarliga läge och framhållit riskerna för ingripande av strängare art enligt alkoholistlagen. En av de mest uppmuntrande erfarenheterna från alkoholistvården är, att en så pass lindrig åtgärd som övervakning visat sig kunna vara mycket verksam, om den fullgöres på ett riktigt sätt och övervakaren är lämplig för sin uppgift. Vad som gör övervakningen, liksom även andra hjälpåtgärder, verksam i många fall är, att den övervakade, i händelse åtgärden icke har åsyftad verkan, riskerar att bli föremål för tvångsintagning på alkoholistanstalt. Det är emellertid icke själva bestämmelserna i lagen om dessa tvångsåtgärder, som äga betydelse härvid, utan den konkreta tillämpningen av dessa bestämmelser. Varje fall av intagning på anstalt av en alkoholmissbrukare är därför ägnat att öka effekten hos lagens förebyggande åtgärder och har därför betydelse icke blott för det enskilda fallet utan även för ett obestämt antal andra fall. Med hänsyn härtill förlorar den individuella förbättringsstatistiken rörande anstaltsklientelet mycket av värde såsom mätare på anstaltsvårdens effekt.

Vidare måste beaktas, att omhändertagande på anstalt av en farlig alkoholist mången gång är den enda möjligheten att skydda de anhörigas och andra enskildas personliga säkerhet. Om en noggrant utförd statistik rörande farliga alkoholister till äventyrs skulle visa, att anstaltsvård av detta klientel hade ringa bestående förbättringseffekt, så kunde ju ett sådant statistiskt resultat likväl icke ändra någonting däri, att man även i fortsättningen måste skydda hustrur och barn till dylika individer genom att ta hand om deras plågoandar.

En tredje synpunkt rörande förbättringsstatistiken kan sammanfattas i en fråga, nämligen hur begreppet förbättring skall definieras. Om den från anstalt utskrivne varaktigt håller sig nykter under hela sitt återstående liv, så var han definitivt förbättrad vid utskrivningen, men även för den som förblir skötsam i nykterhetsavseende under endast en begränsad tid och kanske

efter ett eller annat år återfaller i sitt gamla alkoholmissbruk har ju anstaltsvården haft en positiv, ehuru icke bestående effekt, vilken kan ha varit av stor betydelse, för förhållandena i hemmet t. ex. under en ömtålig period för familjens uppväxande barn. T. o. m. för en sådan, icke alldeles ovanlig missbrukare, som återfaller så gott som omedelbart efter anstaltsvistelsens slut, är omhändertagandet på anstalt mången gång till bestående gagn, nämligen därigenom att detta för framtiden avhåller honom från sådana beteendesrubbingar, som tidigare fört honom under alkoholistlagen, t. ex. brutalitet mot anhöriga, underlåtenhet att fullgöra försörjningsplikt, parasitism e. d. En hustrulågande alkoholist, som omedelbart efter utskrivningen från anstalten återfaller i alkoholmissbruk men aktar sig för att vara svår mot hustrun i fortsättningen, kan anstaltsvården onekligen redovisa såsom ett partiellt förbättrat fall.

Av det anförda torde framgå, att en verkligt upplysande förbättringsstatistik för anstaltsvårdade alkoholister måste bli mycket komplicerad och draga stora kostnader. Även om man utan hänsyn härtill föranstaltade om en sådan statistik, skulle denna likväl icke kunna redovisa sådana väsentliga faktorer som anstaltsintagningens skyddsvärde med avseende å farliga alkoholister och intagningsfrekvensens betydelse för effektiviteten hos den förebyggande verksamheten. Själva det faktum, att anstaltsklientelet utgör endast en del, och en relativt liten del, av hela det under behandling varande alkoholistklientelet skulle för övrigt reducera värdet av en dylik statistik icke blott i kvantitativt utan även i kvalitativt hänseende. Anstaltsklientelet utgör nämligen icke ett typiskt genomsnitt av hela det av nykterhetsvårdsorganen behandlade alkoholistklientelet utan är ett urval av detta, med genomsnittligt sämre individuella förutsättningar för återgång till ett nyktert och ordentligt liv. Genom nykterhetsnämndernas förebyggande verksamhet siktas de mera förbättringsbara fallen bort och därigenom kommer anstaltsbehandlingen i stort sett att avse en i prognostiskt hänseende genomsnittligt sämre del av klientelet. Ju bättre den förebyggande verksamheten bedrivs, dess starkare gör sig denna urvalstendens gällande. Under de senare åren, då nykterhetsnämnderna i stigande omfattning ägnat sig åt denna uppgift — vilket till stor del är ett resultat av länsnykterhetsnämndernas pådrivande verksamhet — har denna tendens yttrat sig däri, att antalet på alkoholistanstalterna omhändertagna vårdbehövande, som förete påtagliga psykiska brister, visat en stark stegring. En avsevärd del av klientelet på alkoholistanstalterna utgöres sålunda numera av på olika sätt psykiskt skadade individer. Det är i betraktande härav uppenbart, att en förbättringsstatistik, som allenast omfattade anstaltsklientelet, icke skulle kunna ge en rättvisande föreställning om effektiviteten hos samhällsorganens ingripande gentemot alkoholistklientelet i dess helhet. Å andra sidan skulle en dylik statistik, som avsåge hela detta klientel, bli mycket vidlyftig och kostsam och näppeligen kunna genomföras utan ohägn eller obehag för mången förutvarande nykterhetsnämndsklient, som genom lindriga förebyggande åtgärder blivit en nykter och skötsam människa.

Frågan om alkoholistvårdens redovisning eller bristande redovisning av vårdresultatet har icke större betydelse. Anledningen till att den här likväl belysts med någon utförlighet är, att klarhet på denna punkt är ägnad att ge klarhet även i fråga om en del andra punkter i motionen.

I motionen göres gällande, att alkoholistvården söker fullgöra sin uppgift att skydda samhället mot alkoholismens sociala verkningar genom »sådana åtgärder mot alkoholismens offer som mer ha karaktären av repressalier än av vård», samt att »den nuvarande alkoholistlagstiftningen ... syftar till

att straffa i stället för att hjälpa». Såsom allmän karakteristik av alkoholistvården äro dessa uttalanden missvisande. Nykterhetsnämnderna söka i första hand att komma till rätta med sina klienter medelst förebyggande åtgärder och även den mindre del av alkoholistklientelet, som måste intagas å anstalt, är, då intagningen äger rum på öppen anstalt, omhändertagen på ett sätt, som väl förtjänar beteckningen vård.

Ett visst berättigande äga dessa uttalanden däremot i den mån de rikta sig mot den slutna vården å Svartsjöanstalten. Beträffande denna anstalt må erinras om att den tillkom på initiativ av riksdagen. Den är avsedd för sådana vårdbehövande, som på öppen anstalt skulle »genom avvikande från anstalten, våldsamt, uppviglande eller hotfullt uppträdande, enständig arbetsvägran eller annan tredska eller på annat sätt äventyra sin eller andra där intagnas ändamålsenliga vård eller anstaltens behöriga skötsel», samt den, som tidigare minst två gånger varit intagen på allmän alkoholistanstalt och tillika undergått tvångsarbete, ävensom den som är behäftad med sjukdom, som på grund av smittsamhet eller av annan anledning påkallar vård å sjukhus, men för vilken sådan vård icke utan dröjsmål kan erhållas (5 § i tillämpningskungörelsen rörande alkoholistvården). Det ligger i sakens natur, att framför allt psykiskt sjuka individer göra sig skyldiga till sådant uppträdande, som omöjliggör deras vård å öppna alkoholistanstalter. Till följd därav har en stor del av dessa element så småningom kommit att bli hänvisade till Svartsjöanstalten. Denna anstalt är emellertid, liksom de öppna anstalterna, anordnad för ett i psykiskt avseende presumerat normalt klientel. Att därstädes bereda ändamålsenlig vård åt psykiskt abnorma personer möter därför stora svårigheter. Så länge alkoholistanstalten på Svartsjö ännu hade relativt ringa beläggning, voro dessa svårigheter mindre framträdande. Under 1930-talet inträdde emellertid en kraftig stegring i anstaltens beläggning. Tack vare tillkomsten av den s. k. slutna paviljongen på anstalten blev det dock under en tid möjligt för anstalten att på nödtorftigt sätt tillmötesgå kraven på god vård åt psykiskt icke normala individer. Den fortsatta stegringen av anstaltens klientel har emellertid ställt anstalten inför uppgifter, som den icke kan fylla med nuvarande resurser.

Frågan om en mera ändamålsenlig vård och behandling av dessa vårdbehövande framfördes av socialstyrelsen till Kungl. Maj:t i utlåtande den 13 oktober 1937. Härvid anförde styrelsen bland annat:

»Den aktuella situationen i fråga om vårduppgifterna för alkoholistanstalten å Svartsjö kan karakteriseras på följande sätt. I samma mån som den organiserade alkoholistvården kommer att omfatta ett stigande antal vårdbehövande alkoholister, i samma mån ökas de sannolika anspråken på denna anstalt att mottaga svårskötta vårdbehövande, däribland psykiskt sjuka eller abnorma. Då denna anstalt icke är organiserad för vård av sådana människor, har man därför att räkna med ökade svårigheter för anstalten att fullgöra de vårduppgifter, som påläggas densamma. Dessa svårigheter sammanhånga även med den hos alkoholmissbrukare vanliga bristen på insikt rörande deras alkoholmissbruk och om orsakerna till samhällets ingripande, vilken är ägnad att åstadkomma svåra spänningar inom ett klientel av denna beskaffenhet. Denna spänning tar sig ofta uttryck genom olämpligt uppträdande, vilket stör det dagliga livet å anstalten, irriterar de intagna, försvårar vårdverksamheten samt överanstränger och sliter ut personalen.

Enligt socialstyrelsens mening är det därför ett trängande behov, att åtgärder vidtagas för de psykiskt sjuka och abnorma alkoholmissbrukarnas omhändertagande och vård å en anstalt, organiserad för den dubbla uppgiften att dels bereda medicinsk vård och behandling av psykiskt icke normala människor och dels utgöra förvaringsanstalt för asociala individer. Med hän-

syn till att klientelet även å andra anstalter med sociala vårduppgifter — såsom lösdrivaranstalter, skyddshem, uppfostringsanstalter och arbetshem — i icke ringa omfattning utgöres av dylika individer, vilka anstalterna sakna resurser att på lämpligt sätt vårda, torde även för dessa anstalters del finnas ett starkt behov av en dylik anstalt. Hela denna viktiga fråga om en evakueringsanstalt för psykiskt abnorma asociala individer av olika slag synes därför böra bli föremål för utredning.»

Denna framställning har ännu icke föranlett någon åtgärd. Socialstyrelsen har emellertid i annat sammanhang anmält för Kungl. Maj:t, att styrelsen har för avsikt att efter erforderlig utredning ånyo bringa detta spörsmål under Kungl. Maj:ts prövning.

Med anledning av uttalandena i motionen om bestämmelserna rörande disciplinstraff vid Svartsjöanstalten må framhållas, att vissa lindringar i dessa bestämmelser ha föreslagits av riksdagens justitieombudsman i framställning den 31 december 1943, vilken är föremål för utredning. Vid socialstyrelsens senaste inspektion av Svartsjöanstalten, den 14 oktober 1943, hade styrelsen anledning att behandla frågan om användande av disciplinstraff å detta psykiskt sjuka klientel. Härom anföres i den över inspektionen uppgjorda promemorian:

»Såsom den på sin tid å Svartsjö verkställda undersökningen av de intagnas sinnesbeskaffenhet visar, består klientelet till stor del av psykiskt sjuka eller abnorma människor. Anstaltens styrelse har ju också begärt att få inrätta en sinnessjukavdelning för vård av de mest abnorma eller sjuka bland de intagna. Att dylika personer uppträder obehärskat vid vissa tillfällen är helt naturligt. Utsikterna att genom längre tids straffcell kunna påverka dem till bättre uppträdande lär också vara tämligen obetydliga. Det synes inte heller finnas någon större anledning att alltför allvarligt betrakta verbala förlöpningar. På sinnessjukhusen hör det ju till ordningen för dagen att patienterna använda de grövsta tillmälen mot läkare och personal, utan att detta någonsin föranleder några ingripanden som skulle kunna betraktas såsom disciplinära.

Att psykiskt abnorma eller sjuka människor, som tvingas att under långa tider leva ett liv som föga överensstämmer med deras egna önskingar, stundom försöker undandraga sig detta genom rymning är också helt naturligt. Med hänsyn till klientelet's beskaffenhet synes det därför inte finnas anledning att betrakta rymningar såsom mycket allvarliga förseelser. På sinnessjukhusen förekommer rymningar ständigt och föranleder aldrig andra åtgärder än skärpt övervakning.

Att döma dessa abnorma och emotionellt obalanserade människor till straffcell i veckotal för förseelser av detta slag och därtill beröva dem möjligheten till sysselsättning under isoleringstiden synes därför vara en åtgärd som föga överensstämmer med de krav som numera ställas på behandling av psykiskt sjuka eller abnorma människor. Om straffcell i vissa fall måste tillgripas såsom disciplinärt medel, bör det kunna räcka med betydligt kortare tider. Isoleringen har då närmast till uppgift att för några dagar hindra kontakt med andra patienter och att ge patienten själv tid att återvinna en viss balans så att han inte genom oroligt uppträdande stör lugnet på avdelningen. Att därtill beröva honom sysselsättning är däremot en åtgärd, som har en alltför utpräglad tendens att tillfoga strafflidande för att passa på en anstalt som väsentligen har att vårda psykiskt sjuka eller abnorma människor. Eftersom den sinnessjukavdelning som skall inrättas på anstalten enligt uppdraget program skall betraktas såsom ett sinnessjukhus i miniatyr måste det anses såsom uteslutet att reagera på beteendesrubbingar av ovan berört eller

annat slag med disciplinära åtgärder. I annat fall blir sinnessjukavdelningens beteckning missvisande.»

Påståendet i motionen, att alkoholistanstalterna i gemen — sålunda icke endast Svartsjöanstalten — faktiskt äro utrustade som straffanstalter är grundlöst. De flesta av dessa anstalter ha karaktären av större lantgårdar, där den intagne får arbeta ute på åker och äng eller i skog eller i en mindre verkstad för gårdens behov. Efter arbetstidens slut har han full frihet att röra sig över anstaltens fritidsområde och att efter sin egen personliga smak ägna sig åt förströelser utomhus eller inomhus. Murar och stängsel, lås och vakter och andra fängvårdsinrättningens attribut saknas alldeles på dessa anstalter, utom nödiga isoleringsrum för intagna, som tillfälligtvis råka ur jämvikt, samt för omhändertagande under några få dagar av rymlingar o. d. Helt utan andra disciplinmedel än dessa, mera sällan anlitate, kunna anstalterna icke vara, men det viktigaste av dem är nedsättning eller temporär indragning av den felandes flitpengar.

Flertalet alkoholistanstalter äro relativt små vårdinrättningar, merendels med 40—80 vårdplatser; den största anstalten omfattar 178 vårdplatser. Av ekonomiska skäl har det därför varit omöjligt att tillgodose de i motionen framförda önskemålen, att dessa anstalter skulle stå under medicinsk ledning samt vara försedda med anordningar för medicinsk-psykiatrisk vård och resurser för diagnostik och behandling samt ämnesomsättningsundersökningar ävensom ha läkare med psykiatrisk utbildning. På socialstyrelsens tillskyndan har varje anstalt emellertid, med endast något enda undantag, anställt psykiater, som tid efter annan besöker anstalten för undersökning och behandling av klientelet.

Motionärerna klandra frånvaron av föreskrivna formella kvalifikationer för anstaltspersonalen. Denna brist är t. o. m. större än motionärerna angiva. För flertalet föreståndarebefattningar gälla nämligen icke ens de i motionen uppgivna villkoren. Orsakerna härtill äro flera. På grund av att anstalterna äro små ha de icke kunnat uppställa höga formella krav på personalen. Vidare är alkoholistvården alltjämt en jämförelsevis ny vårdform och någon annan utbildning än den som kan vinnas under praktiskt arbete i vårdens tjänst finnes icke. — Socialstyrelsen vill i detta sammanhang framhålla, att de öppna alkoholistanstalterna, trots sina i allmänhet små ekonomiska resurser, i stort sett ha lyckats förvärva goda ledarkrafter och lämplig underordnad personal.

I motsats mot vad i motionen göres gällande är anstaltsvården för alkoholister numera i rätt hög grad differentierad. Den statliga Venngarnsanstalten får mottaga psykiskt ömtåliga fall, som ställa särskilda anspråk på anstaltsledningen. Den stora Åsbroanstalten, invid Hallsberg, är asylanstalt för relativt förkomna, lättskötta återfallsalkoholister. Godtemplarordens anstalt å Dagöholm, vid Katrineholm, är avsedd för unga alkoholmissbrukare, som icke tidigare varit omhändertagna på anstalt, och även Hemmet Älvgården, vid Hedemora, får mottaga relativt unga alkoholister. Ribbingebäckanstalten, i Järlåsa i västra Uppland, är avsedd för mindre arbetsföra personer, som icke lämpligen kunna vårdas å andra anstalter, där arbetsterapien utgör ett viktigt led i behandlingen. Den i samma trakt belägna Björknåsanstalten får mottaga ett relativt stort antal kringflackande alkoholister. Till Frälsningsarméns anstalt å Kurön i Mälaren hänvisas en relativt godartad del av anstaltsklientelet och detta gäller även, i något mindre utpräglad grad, beträffande de övriga öppna anstalterna, nämligen Holmahemmet vid Höör, Väst-

kusthemmet i Kinnatrakten och Värnåshemmet i Vingåkersbygden ävensom Holmforshemmet invid Boden, vilken sistnämnda anstalt såsom den enda anstalten i Norrland dock får mottaga även jämförelsevis svåra fall från denna del av landet. Till denna senare grupp av anstalter hör också den numera enda statsunderstödda enskilda alkoholistanstalten, Härnöhemmet invid Mariefred. En svag punkt i fråga om differentieringen utgör, såsom framgår av vad ovan sagts, de icke nöjaktiga anordningarna för vård och behandling av psykiskt sjuka och abnorma individer inom alkoholistklientelet.

Motionärerna antyda till slut, att proceduren vid prövningen av frågor om tvångsåtgärd mot alkoholmissbrukare erbjuder långt mindre garantier för rättssäkerheten än som stå svåra förbrytare till buds. Med avseende härå må endast påpekas, att det initiativtagande organet i det övervägande flertalet fall utgöres av vederbörande nykterhetsnämnd, d. v. s. ett kommunalt organ, som på grund av sin sammansättning lär erbjuda garanti mot övergrepp.

Tvårtemot vad motionärerna påstå, att alkoholistlagstiftningen är synnerligen effektiv i fråga om myndigheternas möjligheter till ingripande mot enskilda medborgare, förhåller det sig i verkligheten så, att tillämpningen av denna lagstiftning alltjämt är svag på många håll. Att ingå på orsakerna här till torde icke vara nödvändigt i detta sammanhang.

I motionen hemställs om skyndsamt utredning samt förslag till revision av alkoholistlagstiftningen och av bestämmelserna angående alkoholistvården. Socialstyrelsen, som är uppsiktsmyndighet över alkoholistvården i riket, saknar anledning att motsätta sig en allsidig granskning av denna vårdform och den till grund för denna gällande lagstiftningen. Det skulle i själva verket vara lämpligt, att lagstiftningen om samhällets nykterhetsvård bleve föremål för översyn i samband med den allmänna omprövning av alkohollagstiftningen, varom riksdagen hemställt hos Kungl. Maj:t. Emellertid lär vad som framförts i förevarande motion icke utgöra skäl för någon åtgärd.

I detta ärendes handläggning ha deltagit t. f. generaldirektören Höjer, byråcheferna Nyström och Berggren, t. f. byråcheferna Jerneman, Richert och Hävermark, experten för alkoholistvårdsärenden, professorn Kinberg, samt sekreteraren A. Åman, föredragande.

Stockholm den 11 mars 1944.

KARL J. HÖJER.

A. ÅMAN.